

до інститутів місцевого самоврядування, так і до державної політики у сфері протидії корупції⁹, тому ефективним методом протидії ним є цифровізація, що фактично унеможлиблює та значним чином перешкоджає корупційним правопорушенням.

Таким чином, теоретико-методологічний та організаційно-практичний аспекти цифровізації сучасного публічного управління мають комплексні підходи до вирішення значної кількості суспільно-важливих проблем організації та ведення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні та значною мірою поліпшують зазначений процес.

DOI: 10.51587/9798-9895-14625-2024-117-171-179

⁹ Наумик А. Шляхи протидії корупції та корупційним проявам в органах місцевого самоврядування України. *Студентський науковий журнал «UNIVERSUM»*. 2023. № 1. С. 57–60.

ТЕРЕМЦОВА Ніна Володимирівна,

канд. юрид. наук, доцент,

Київський Національний університет

імені Тараса Шевченка

ORCID ID: 0000-0001-6783-9781

ТЕОРЕТИЧНЕ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ РИС МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

У кожній державі незалежно від особливостей його політико-територіального та адміністративно-територіального устрою, форми правління, історичних, національних та інших особливостей місцеве самоврядування має специфічну форму та назву.

У різних країнах використовують різні терміни для визначення місцевого самоврядування: «муніципальне управління», «місцева автономія», «територіальна децентралізація», «муніципалітет».

В основу місцевого самоврядування будь-якої держави покладено національні теорії місцевого самоврядування. Найбільшого розповсюдження в світі набула громадська теорія, яка визнана більшістю країнами

Європи. В її основі лежить ідея природних прав територіальної громади, своєрідного «суверенітету», встановлення децентралізованої системи управління, фінансової та організаційної самостійності.

Розвиток місцевого самоврядування обумовлений розумінням суспільством того, що державна влада в центрі не може ефективно вирішувати питання місцевого значення, врахувати місцеві інтереси, потреби, умови життєзабезпечення. Ці питання мають вирішуватись виключно на місцях.

Так, Законом України (280/97-ВР) «Про місцеве самоврядування в Україні», відповідно до Конституції України¹ визначено систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.² В ст.ст. 2-5 Закону зазначено, що місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Також визначено, що місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст. Чітко зазначено право громадян на участь у місцевому самоврядуванні (ст. 3 Закону). Проте, громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад. Будь-які обмеження права громадян України на участь у місцевому самоврядуванні залежно від їх раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, терміну проживання на відповідній території, за мовними чи іншими ознаками забороняються.

Система місцевого самоврядування включає: територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні

1 Конституція України. Офіційне інтернет-представництво. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.

2 Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України 280/97-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 24. С. 170.

ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення. У містах з районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють свої виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету.

В порівнянні із системою місцевого самоврядування в США характеризується широкою децентралізацією, певної незалежністю муніципалітетів від центрального уряду та урядів штатів, і навіть відсутністю прямого підпорядкування органів місцевого самоврядування структурі державної влади. В Конституції США відсутні норми, які безпосередньо регулюють місцеве управління: статус, структура та функції місцевого (муніципального) управління встановлюються на рівні штатів. У цьому напрямку чисельну кількість дослідники місцевого самоврядування США часто використовують поняття: «муніципалітети - креатура штатів», маючи на увазі під цим повну залежність (переважно) місцевих органів влади від влади суб'єктів федерації.³

Проте, сама федеральна влада може встановлювати прямі та безпосередні контакти з муніципалітетами, насамперед економічного порядку, через систему федеральних позик та субвенцій – субсидій спеціального призначення. Вказуючи на важливе значення позик та субвенцій у діяльності муніципалітетів, американські дослідники заявляють, що сьогодні жоден муніципалітет не обходиться без прямого зв'язку з федеральним центром і не існує жодної функції місцевого самоврядування, де не було б прийнято відповідну федеральну програму.

Звертаючи увагу на розробки програм США, Україна має подолати цей бар'єр в майбутньому й досконало звернутись до розробки відповідних регіональних програм.

Незважаючи на наявність великої кількості адміністративних, правових і навіть політичних проблем, пов'язаних із державним фінансуванням діяльності місцевих рад, державні джерела фінансування залишаються основним способом залучення органів місцевого самоврядування в сфері державного регулювання в Україні.

Кошти, що виділяються органам місцевого самоврядування державним бюджетом в Україні, субвенції мають слугувати вирішенню кількох

3 Billias, George (англ.). American Constitutionalism Heard Round the World, 1776-1989: A Global Perspective (англ.). New York: New York University Press, 2009. ISBN 978-0-8147-9107-3.

основних завдань.⁴ По-перше, вони покликані сприяти соціально-економічному розвитку щодо відсталих територій, що досягається диференційованим підходом із урахуванням історичних, географічних, економічних, демографічних, етнічних та інших особливостей структур місцевого самоврядування. По-друге, сім'ям із низьким доходом, інвалідам та матерям, що виховують на одинці дитину за програмами соціального захисту мають надаватися компенсації відповідно до регіону за місцем проживання; пільги та послуги за встановленими державою нормами: по всій країні запровадити нормативи набору продуктів харчування (виходячи зі складу та чисельності сім'ї), житла, медичного та комунального обслуговування. По-третє, створити можливості для вирівнювання округів та міст за параметрами забезпечення зайнятості населення, підготовки кадрів та освіти. По-четверте, субвенції є додатковим джерелом видатків місцевих бюджетів, що мають сприяти оптимізації податкових ставок та розподілу податкового навантаження. Наприклад, органи місцевого самоврядування в США, будучи автономними утвореннями, що утворено за ініціативою громадян, одночасно виконують функцію кінцевих виконавців програм і проектів федерального уряду та влади штатів.

Отже, влада самоврядування, у свою чергу, має мати весь необхідний набір прав і повноважень, що дозволять їм керувати та спрямовувати діяльність органів місцевого самоврядування. Кожна громада самостійно в цій галузі, і, як наслідок, по всій країні має функціонувати за будь-якими системами місцевого самоврядування. Їх правовий статус визначений Конституцією та поточним законодавством органів місцевого самоврядування, а також документами, що містять усі норми, що регламентують діяльність відповідних громадських утворень. У цілому відтепер система правового регулювання органів місцевого самоврядування України носить неоднорідний значний характер, оскільки складається з безлічі підсистем місцевого, регіонального та державного рівнів і в окремих випадках суперечать один одному.

Система самоврядування в США є достатньо життєздатною і гнучкою, що багато в чому пояснюється постійною увагою до питань її функціонування з боку всіх гілок та рівнів влади, а також зацікавленістю самого населення, потреби та нужденності якого задовольняються на муніципальному рівні.⁵

4 Теремцова Н. Бюджетний процес за законодавством України: монографія / К.: Вид. ТОВ «Інтер Логістик України». 2010. 240 с.

5 Webinar - Join CFR Education for an edWebinar on teaching current events on Monday, January 29 at 3:00-4:00 PM EST. URL : <https://world101.cfr.org>.

Органи місцевого самоврядування – органи виборні. Визначення результатів виборів до місцевих органів влади в Україні здійснюється за мажоритарною системою відносної більшості. Примітною особливістю тут є те, що Конституція не передбачає політичним партіям та об'єднанням брати участь у місцевих виборах та висувати своїх кандидатів. Багато в чому це реакція на існування на початку ХХ ст. виборчі технології, коли результат виборів вирішувався кількістю грошей і силовим тиском із боку партій, а не вільним волевиявленням народу.

Як висновок, сьогодні законодавством України передбачено посаду старости, що є посадовцем місцевого самоврядування в селі чи селищі і разом із іншими населеними пунктами добровільно об'єднуються в одну територіальну громаду. Староста обирається мешканцями села чи селища на строк повноважень місцевої ради об'єднаної територіальної громади. Староста за посадою належить до складу виконавчого комітету об'єднаної територіальної громади. Повноваження старости визначаються законом та Положенням про старосту, наприклад, Положення про старосту сіл Нижні Синівці та Верхні Синівці Тереблеченської сільської ради.⁶ Проте, на практиці та за власним практичним спостереженням, староста має бути обраним в кожному селі, навіть з невеликою кількістю мешканців. Держава має подбати про кожного мешканця, навіть із самого віддаленого населеного пункту.

Окрім створення дієвого інституту старости для органів місцевого самоврядування задля вирішення багатьох конкретних завдань та питань, на місцях бажано створити особливі органи, що будуть виконують одну або декілька конкретно визначених функцій (освіта, водопостачання, пожежна безпека тощо). Вони мають бути відносно автономними та самостійними в своїх діях від інших органів місцевої влади та набудуть права юридичної особи. У кожному такому окрузі необхідно створитися свій керівний орган, які обиратиметься місцевим населенням, або призначатися місцевою владою, або органами місцевого самоуправління.

DOI: 10.51587/9798-9895-14625-2024-117-179-183

6 Положення про старосту сіл Нижні Синівці та Верхні Синівці Тереблеченської сільської ради. URL: <https://terblechenska-gromada.gov.ua/polozhennya-pro-starostu-20-51-17-26-03-2017>.